

Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında ticarət nümayəndələrinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı üzrə

Şərh

Dr. Vüsal Musayev

Sentyabr 2017

İİTKM İslahatların Şərhi Silsiləsi üzrə təqdim edilmiş material çərçivəsində mövcud ola biləcək hər hansı məlumat uyğunsuzluğu, fikirlər, yanlış informasiya və ya səhvə görə İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi **məsuliyyət daşımır** və potensial səhvlər yalnız **müəllif(lər)ə məxsus olmaqla şəxsi mövqenin əks etdirilməsinə xidmət edir**.

Minnətdarlıq

Hesabat İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin (İİTKM) İqtisadi Təhlil və Analitik-İnformasiya Departamenti tərəfindən hazırlanmışdır. Hesabatın hazırlanması zamanı göstərdikləri texniki dəstəyə görə müəllif(lər) bu prosesdə iştirak etmiş şəxslərə öz minnətdarlığını bildirir(lər).

Giriş

Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə akkreditasiya olunmuş səfirlik və konsulluqlarının xətt ilə ixracın genişləndirilməsi və investisiyaların cəlb edilməsi istiqamətində institusional təkmilləşdirməyə dair davamlı tədbirlərin həyata keçirilməsi hər bir zaman dövlət siyasətinin tərkib hissəsi olaraq diqqət mərkəzində olmuşdur. Dövlət başçısı tərəfindən imzalanmış 05 sentyabr 2017-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında ticarət nümayəndələrinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı da məhz bu siyasətin tərkib hissəsi olaraq qiymətləndirilməlidir.

“Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələri”ndə də qeyd edildiyi kimi, Azərbaycan Respublikasının iqtisadi inkişaf baxımından regionun lider dövlətindən beynəlxalq iqtisadi münasibətlər sistemində yüksək rəqabətqabiliyyətli iştirakçı statusuna yüksəlməsi reallaşdırılacaq planlar arasında yer almaqdadır. Bu məqsədlə, ölkənin əlverişli coğrafi mövqeyi, geniş potensialı nəzərə alınaraq, ölkənin regionun ticarət mərkəzinə çevrilməsi, qeyri-neft sektoru üzrə adambaşına düşən ixrac həcmının 2025-ci ilə qədər 450 ABŞ dollarına çatdırılması planlaşdırılır. Bu isə o deməkdir ki, dövrün sonunda Azərbaycanın qeyri-neft ixracı 5 milyard ABŞ dollarına çatdırılaraq, hazırki qeyri-neft ixracı həcmindən təxminən 4-5 dəfə çox artırılmalıdır. Eyni zamanda, əgər ticarət əlaqələrinin inkişafı inersiya üzrə davam edərsə, onda Azərbaycanın ixracının əsasən Avrasiya İttifaqı və Avropa İttifaqı istiqamətində artacağını proqnozlaşdırmaq mümkündür. Hərçənd ki, burada ixracın geo-strateji və coğrafi şaxələndirilməsi tələb olunur ki, hansısa bazardan asılılıq yaranmasın. Ənənəvi bazarlarda mövqelər qorunmaqla yanaşı, xüsusən də, yeni bazarlara - Cənub-Şərqi Asiya, Mərkəzi Asiya, Körfəz ölkələri, Latın Amerikasına və Afrika bazarlarına - çıxış təmin edilməlidir. Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı əsasında yaradılan Azexport.az portalı ixrac potensialı olan məhsulların vahid məlumat bazasını yaratmaqla ölkəmizin **geo-iqtisadi ixrac xəritəsi funksiyasını** həyata keçirməkdədir. Belə bir xəritənin olması isə bütün institusional resursların məqsədyönlü istiqamətlərdə cəmləşdirilməsi və hədəfə yönəlik səmərəli istifadəsinə zəmin yaratmaqdadır.

Beynəlxalq arenada ixracın genişləndirilməsi və investisiyaların cəlb edilməsi üzrə tətbiq edilmiş təşviq siyasəti təcrübələrinin öyrənilməsi onu deməyə əsas verir ki, ixracın təşviqinə çəkilən hər

1 ABŞ dolları xərc ixrac həcmi 40 ABŞ dolları qədər artırmaqdadır¹. Qeyd edilənləri nəzərə alaraq, imzalanmış son Fərman çərçivəsində icra mexanizminin effektiv şəkildə təşkil edilməsi vasitəsilə, Azərbaycan ixracın genişləndirilməsi və investisiyaların cəlb edilməsi istiqamətində xarici ölkələrdəki akkreditasiya olunmuş səfirliklərinin xətt ilə böyük işlər görülməsinə nail ola bilər.

Mövcud vəziyyət

Hazırda Azərbaycan Respublikasının ölkə hüduqlarından kənarında iqtisadi maraqlarını əsasən xaricdəki aşağıdakı institutlar təmsil edir:

1. **Azərbaycan Respublikasının xaricdəki səfirlik və konsulluqlarında fəaliyyət göstərən ticarət nümayəndələri.** Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərmanına əsasən, səfirlik və konsulluqlarda ticarət nümayəndələrinin təyin edilməsi ilə bağlı tədbirlərin icrası istiqamətində işlər davam etdirilməkdədir. Belə ki, Azərbaycanın qeyri-neft məhsulları üzrə əsas ticarət tərəfdaşı olan Rusiya Federasiyası, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri və Çin Xalq Respublikasında Azərbaycanın ticarət nümayəndələri artıq fəaliyyət göstərməkdədir. Burada xüsusi olaraq onu vurğulamaq yerinə düşər ki, ticarət nümayəndələrinin təyin olunması ölkələrimiz arasında ticarət-iqtisadi əməkdaşlığın inkişafında, qeyri-neft ixracının genişləndirilməsində, "Made in Azerbaijan" brendinin, əlverişli biznes və investisiya mühitinin təşviqində və həmin ölkələrin investisiyalarının cəlb olunmasında önəmli rol oynayacaqdır.
2. **Azexport.az portalı dünyanın aparıcı elektron ticarət portalları ilə inteqrasiya olunaraq fəaliyyətinin ilk ilində dünyada 150 min biznes nümayəndəsinin Azərbaycan məhsulları ilə maraqlanmasına nail olub.** Azexport.az portalı xətt ilə indiyədək 60-dan çox ölkədən 350 milyon ABŞ dollarına yaxın ixrac sifarişi əldə olunmuşdur.

---

¹ Export Promotion Agencies: What Works and What Doesn't. Daniel Lederman, Marcelo Olarreaga, Lucy Payton. http://siteresources.worldbank.org/INTEXP/COMNET/Resources/Lederman,_Export_Promotion_Agenices_What_Works_and_What_Doesnt.pdf

3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin tapşırıqlarına əsasən, Ukrayna, Rusiya, Qazaxıstan, Asiya qitəsi və Körfəz ölkələrində Azərbaycanın Ticarət Evlərinin yaradılması istiqamətində də işlər davam etdirilməkdədir. Artıq Belorusda belə bir Ticarət Evi yaradılaraq fəaliyyət göstərməkdədir.
4. **Azərbaycanda İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondu (AZPROMO)** - İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən 2003-cü ildə təsis edilmişdir. AZPROMO-nun bir sıra ölkələrdə nümayəndəlikləri fəaliyyət göstərir, eyni zamanda qurum ixracın təşviqi üçün müxtəlif tədbirlər həyata keçirir.
5. **SOCAR**-ın transmilli şirkətə çevrilməsi aşağıdakı xarici şəhərlərdə nümayəndəliklərinin açılmasına zəmin yaratmışdır: İstanbul, Tehran, Astana, Buxarest, Frankfurt, Cenevrə, London, Vyana, Tbilisi və Kiyev. Bundan başqa SOCAR-ın Gürcüstan, İsveçrə və Türkiyə kimi ölkələrdə törəmə şirkətləri fəaliyyət göstərir. Bu nümayəndəliklər əsasən SOCAR-ın iqtisadi maraqlarını təmsil etməklə yanaşı, həm də Azərbaycan Respublikasından qeyri-neft ixracının stimullaşdırılması, ölkəmizə xarici investisiya cəlbə və digər iqtisadi maraqların təmin edilməsində geniş potensiala malikdir.
6. Azərbaycanda özəl sektorda fəaliyyət göstərən **şirkətlərin xarici ölkələrdəki nümayəndəlikləri** daha çox özəl sektorun tələbatlarına uyğun olaraq korporativ maraqların inkişaf etdirilməsinə xidmət göstərirlər.
7. **Azərbaycan Respublikasının Ticarət və Sənaye Palatası** aşağıdakı beynəlxalq təşkilatlara üzv olmaqla dövlətin iqtisadi maraqlarını təmsil edir: Avropa Palataları Assosiasiyası, İslam Ticarət və Sənaye Palatası, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, GUAM ölkələri Ticarət və Sənaye Palataları Şurası, MDB Ölkələrinin Ticarət və Sənaye Palataları Şurası və s..

Fərmandan irəli gələn potensial təsir imkanları

Azərbaycan Respublikasının ölkə hüdudlarından kənarında iqtisadi maraqlarının təmsilçiliyində müxtəlif institutların olması fərqli əməkdaşlıq platformalarının mövcudluğu baxımından obyektiv qiymətləndirilir. Sözügedən Fərman vasitəsilə təsdiq olunmuş bəzi institusional təkmilləşdirmələrin həyata keçirilməsi ixrac potensialının genişləndirilməsi və investisiyaların

cəlb edilməsi istiqamətində müsbət rol oynayacaqdır. Burada, eyni zamanda Fərmanın effektiv icrasını təmin etmək məqsədilə, bir sıra faktorların nəzərə alınması reallaşdırılacaq tədbirlər sırasında öz əksini tapması gözləniləndir:

- Belə ki, Azərbaycan Respublikasının xaricdəki səfirliklərinin rəhbərliyi əsasında bütün mövcud təmsilçiliklər arasında Azərbaycan Respublikasından ixracın təşviq edilməsi və ölkəmizə investisiya cəlbə istiqamətində fəaliyyətlərin əlaqələndirilməsi, təkrar fəaliyyətlərin aradan qaldırılması və tamamlayıcı fəaliyyətlərin sistemləşdirilməsinə zəmin yaratmış olacaqdır. Məsələn, Çexiyanın Sənaye və Ticarət Nazirliyinin CzechTrade agentliyinin 47 ölkədə təmsilçiliyi var. Bununla yanaşı Çexiyanın xaricdəki səfirliklərinin müvafiq Ticarət və İqtisadiyyat bölmələri (Commercial and Economic Section) fəaliyyət göstərirlər. Hər iki qurum xaricdəki fəaliyyətlərini koordinasiya edirlər. Təcrübədə CzechTrade agentliyinin xaricdəki nümayəndəliklərinin bu ölkənin səfirlərinin rəhbərliyi altında fəaliyyət göstərməsi müşahidə edilir. Azərbaycan üçün qeyri-neft ixracı baxımından əhəmiyyət kəsb edən ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirliklərimizdə iqtisadi məsələlərə cavabdeh olan diplomatların təyin edilməsi bu prosesin daha da sürətləndirilməsinə baxımından müsbət rol oynayacaqdır;
- Fərman mühüm yeni bazarlar - xüsusilə, Cənub-Şərqi Asiya, Körfəz ölkələri, Latın Amerikasını və Afrika bazarlarında təmsilçi institutların gücləndirilməsinə xidmət edəcəkdir. Məsələn, Cənubi Koreya, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Braziliya, İtaliya, Avstraliya, Misir Ərəb Respublikası, Cənubi Afrika Respublikası və s. kimi ölkələrdə olan səfirliklərdə birbaşa iqtisadi məsələlərə cavabdeh olan diplomatların təyin edilməsi Azərbaycan Respublikasının xarici iqtisadi maraqları baxımından əhəmiyyətli rol oynaya bilər;
- Azexport.az və Azərbaycanın xaricdəki Ticarət Evlərinin fəaliyyətinin genişləndirilməsi baxımından xarici ölkələrdəki nümayəndəliklərimizlə daha geniş əməkdaşlıq imkanlarının yaradılması da ölkəmizin ixrac potensialının genişləndirilməsi və investisiyaların cəlb edilməsinə xidmət edəcəkdir. Rusiya, Türkiyə, Çin və İran kimi qeyri-neft ixracımızda prioritet təşkil edən ölkələrdə Azpromo, Azexport və Ticarət Evlərinin fəaliyyət dairəsinin həmin ölkələrdəki səfirliklərimizlə koordinasiya edilərək genişlənməsi və gücləndirilməsi qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olunmasında əvəzsiz rol oynayacaqdır. Məsələn, İsrailin Sənaye, Ticarət və Əmək Nazirliyinin Xarici Ticarət Administrasiyası ticarət, ixrac və

xarici sərmayələrin cəlbini təşviq edən orqan olmaqla bütün dünyada iqtisadi nümayəndələr şəbəkəsinə malikdir. Sözügedən nazirlik İsrailin xaricdəki səfirliklərində ticarət attaşesi (Commercial Attaché) təyin etməklə xarici investisiyanın cəlbi və ixracın təşviqi istiqamətində işlər görür. İxrac yönümlü iqtisadiyyat qurmuş Malayziyanın təcrübəsi də Azərbaycan üçün cəlbedici sayıla bilər. Məsələn, Malayziyanın müvafiq MATRADE agentliyi (Malaysia External Trade Development Corporation) 40 xarici şəhərdə təmsil olunmaqdadır;

- Fərman, eyni zamanda, Azərbaycan üçün mövcud ola biləcək potensial iqtisadi imkanların diplomatlar tərəfindən yerində daha dərinlən öyrənilməsinə xidmət edəcəkdir. Mühüm iqtisadi əməkdaşlıq potensialına malik ölkələrdə iqtisadi məsələlərə cavabdeh olan ayrıca diplomatın fəaliyyət göstərməsi və eyni zamanda bu cür kadrların sırf iqtisadi maraqların daha effektiv təmsil olunmasına istiqamətləndirilməsi ixracın və investisiyaların təşviq edilməsində müsbət rol oynayacaqdır. Belə ki, Türkiyə təcrübəsinə nəzər yetirsək, hətta iri ticarət partnyoru olan ölkələrdə, məsələn, Türkiyənin ABŞ-dakı səfirliyində fəaliyyət göstərən 10 ofisdən 4-ü bilavasitə iqtisadi münasibətlərə cavabdehdir: Ticarət Müşavirliyinin Ofisi; Mədəniyyət və Turizm Müşavirliyinin Ofisi; İqtisadiyyat Müşavirliyinin Ofisi; Aqrar Müşavirliyin Ofisi.
- Azərbaycan Respublikasının xaricdəki səfirliklərinin internet resurslarında (vəb səhifə, bloq, Twitter səhifəsi və s.) Azexport.az, Azpromo, Ticarət Evləri və Azərbaycan İnvestisiya Şirkətinin tanıtılması, habelə səfirliklərin fəaliyyət göstərdikləri ölkələr üzrə investorların maraq dairələrinə uyğun olaraq hazırlanmış spesifik investisiya layihələri barədə müvafiq informasiyaların yerləşdirilməsi öz növbəsində ölkəmizə potensial investisiyaların cəlb edilməsində müsbət rolunu oynayacaqdır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu tipli yanaşma bir sıra qabaqcıl ölkələrdə, misal olaraq, İsraildə geniş yayılmışdır. Bu baxımdan Strateji Yol Xəritələrinin tələbinə uyğun olaraq İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi tərəfindən hazırlanan “İnvestisiya layihələri portalı” mühüm əhəmiyyət daşımaqdadır. Ticarət nümayəndəliklərinin bu portalla əməkdaşlığı Azərbaycanda investisiya layihələrinə xarici investorların cəlb edilməsi imkanlarını daha da genişləndirə bilər.

- Sözügedən Fərman üzrə, müvafiq istiqamətlərdə ixtisaslı kadrların yetişdirilməsi prosesinə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən təhsil ocaqlarının cəlb olunması və iqtisadiyyatyönümlü diplomatların hazırlanması fəaliyyətinin daha da gücləndirilməsi, nəinki qeyri-neft ixracının artırılması və investisiyaların cəlb edilməsi sahəsində qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmaqda mühüm əhəmiyyət kəsb edəcək, eyni zamanda, bu istiqamətlərdə beynəlxalq standartlar çərçivəsinə uyğun olaraq formalaşdırılmış insan kapitalı bazasının daha da inkişaf etdirilməsinə xidmət göstərəcəkdir.